

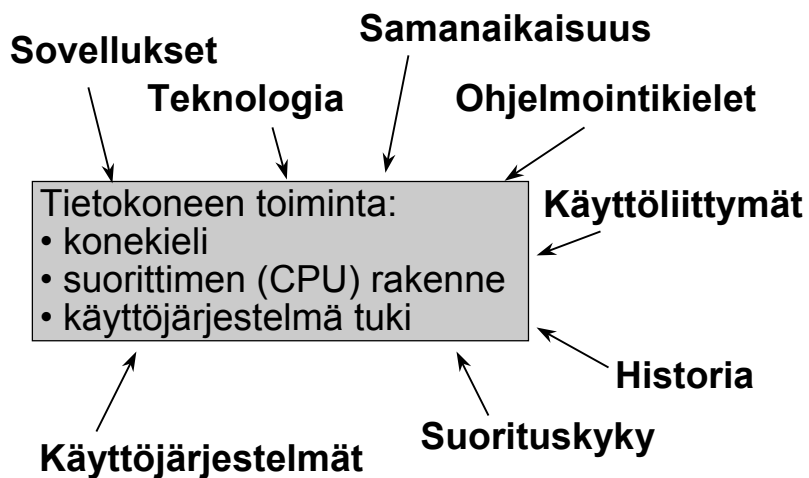
581305-6

Tietokoneen toiminta (Computer Organization I)

Päivi Kuuppelomäki
Helsingin yliopisto
Tietojenkäsittelytieteen laitos

Kevät 2002

Aihepiiri

Tavoitteet

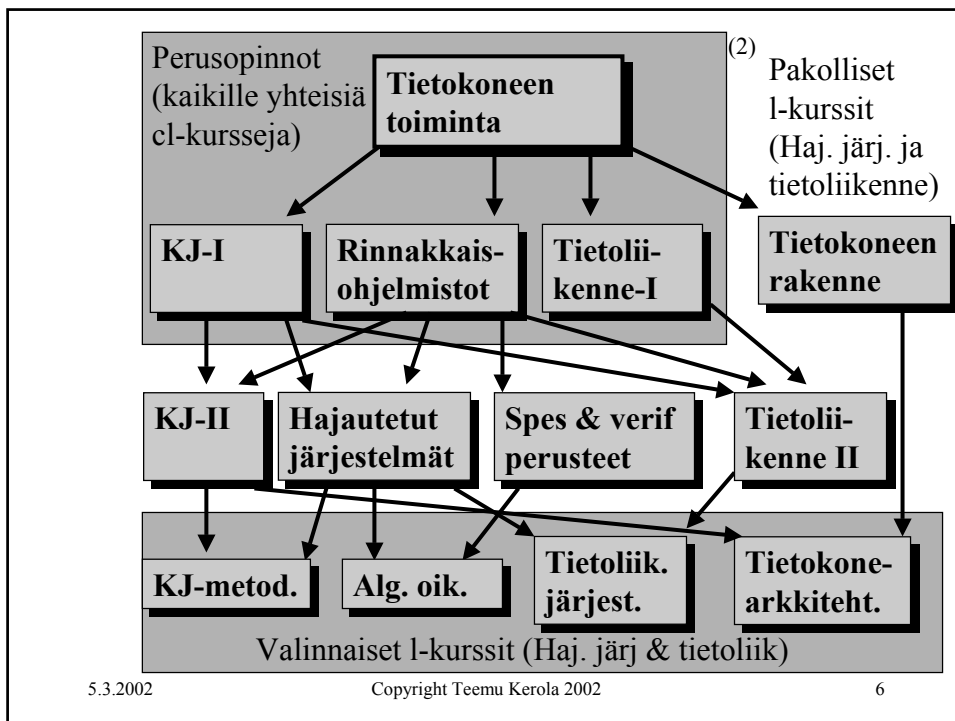
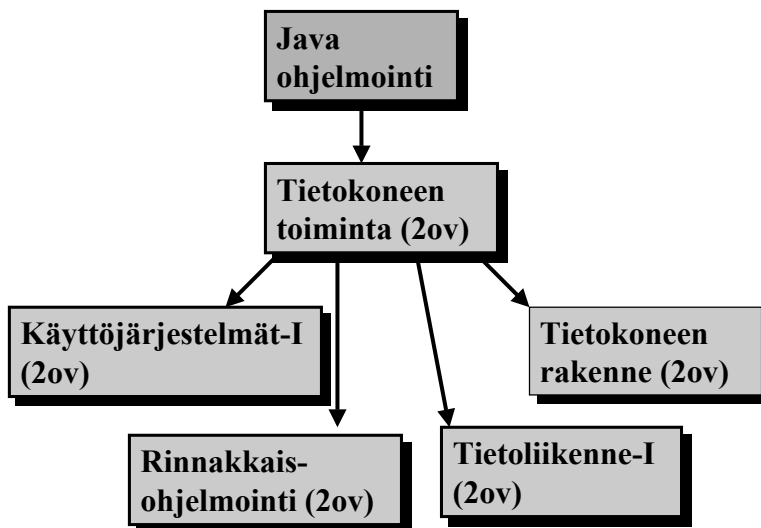
- Ymmärtää tietokonejärjestelmän keskeiset piirteet sillä suoritettavan ohjelman näkökulmasta
- Miten tietokonejärjestelmä suorittaa sille annettua ohjelmaa?
- Minkälaista koodia suoritin ymmärtää?
- Mikä on käyttöjärjestelmän rooli?

Mitä hyötyä tästä on? ⁽³⁾

- Ohjelman suoritusnopeus perustuu suorittimen (CPU) suorittamiin konekäskyihin, ei pelkästään ohjelman korkean tason esitysmuotoon
- Ylemmän tason asioiden ymmärtäminen on helpompaa (mahdollista), kun ymmärtää alemman tason asiat

Miksi Java ohjelma (byte koodi) kannattaisi kääntää?
Mitä Java ohjelmien kääntäminen tarkoittaa?
Mitä Java ohjelmien suorittaminen tarkoittaa?
Mitä C ohjelmien suorittaminen tarkoittaa?

Kurssien välisiä riippuvuuksia

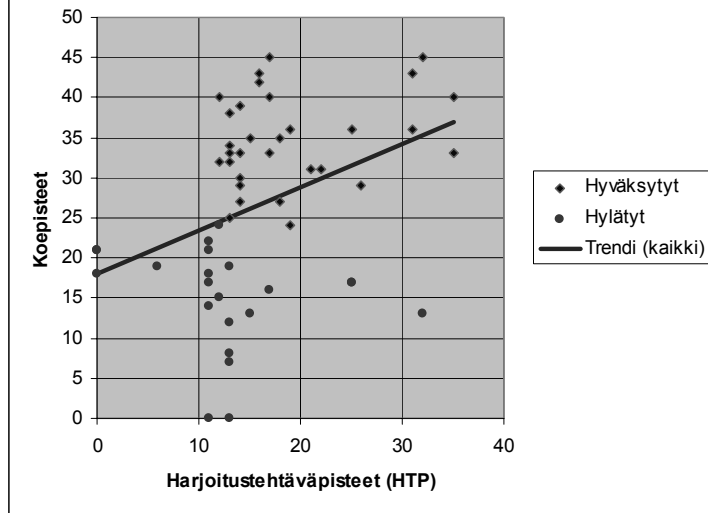
TiTo (2ov), suoritusmuodot ⁽²⁾

- Luentokurssi Tämä kurssi
  - luennot, luentokalvot
  - luentomoniste, kirjat, laskuharjoitukset
  - kurssikuulustelu (luentojen jälkeen)
    - vain luentokurssiin aktiivisesti osallistujille
- Erilliskoe
  - kirjoista [Stal99 ja Tane99] kurssikuvauksessa mainitut osat
  - ohjelmointi TTK-91 symbolisella konekielellä

Luentokurssin suoritus ⁽⁶⁾

-
- Luennot 4t / vk
    - luentokalvot verkossa, kopioi etukäteen
    - opi perusasiat kunnolla luennolla
  - Lue kirjasta samat asiat
  - vähän eri tavalla esitettynä
  - Tee laskuharjoitukset
  - Osallistu laskuharjoitukseen
- }
- 6t / vk ?
- Lue ja harjoittele itsenäisesti 2t / vk
  - Osallistu kurssikokeeseen 8t ?

Tito S2000 koe vs LH

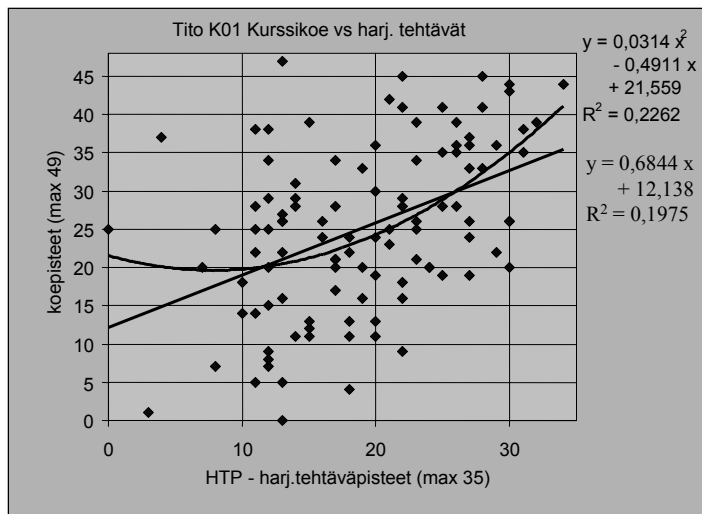

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

9

Kevät 2001 kurssikuulustelu vs. HTP

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

10

Oppimateriaali

- Kurssimoniste:
Auvo Häkkinen, Tietokoneen toiminta,
opetusmoniste D390, TKTL, 30.1.1998
(pääpiirteittäin luvut 1-8.2, 10)
– painos vuoden 1998 jälkeen (Java)
- Stallings: Comp. Org. and Arch, 5th Ed
- Tanenbaum: Struct. Comp. Org., 4th Ed
- KOKSI simulaattori & dokumentit
- Luennot – luentokalvojen kopiot verkossa
- Harjoitukset – tehtävät verkossa

Huomaa

- Nämä kalvot on tehty luentojen
(ja luentomonisteen) tueksi
- Kalvot eivät sisällä kaikkea luennolla
ollutta asiaa
- Kalvot eivät korvaa oppikirjaa
- Jos haluat opiskella itsenäisesti, niin lue
siihen tarkoitettuja oppikirjoja

Stallings

Tanenbaum

Patterson-Hennessy

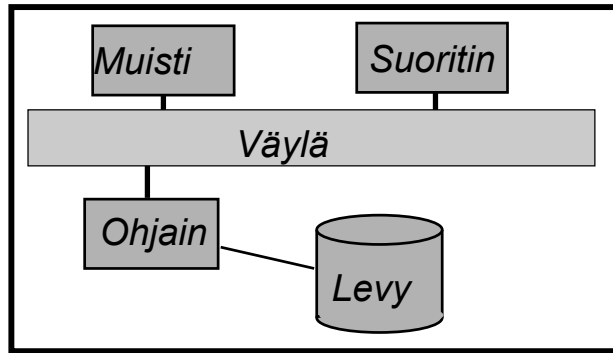
Motto ⁽²⁾

- “Kunto ei nouse, jos ei tule hiki”
 (“It is not good exercise,
 if you do not sweat”)
 – Ei tämä silti mikään maraton ole!
- 4t luentoja, 2t laskareita ja 6t omaa opiskelua per viikko
 – yht. n. 12t/viikko
 + kokeeseen valmistautuminen + koe
 – yht. n. 80t / kurssi eli 2 työviikkoa

tavallinen
luentokurssi

WWW Informaatio ⁽⁶⁾

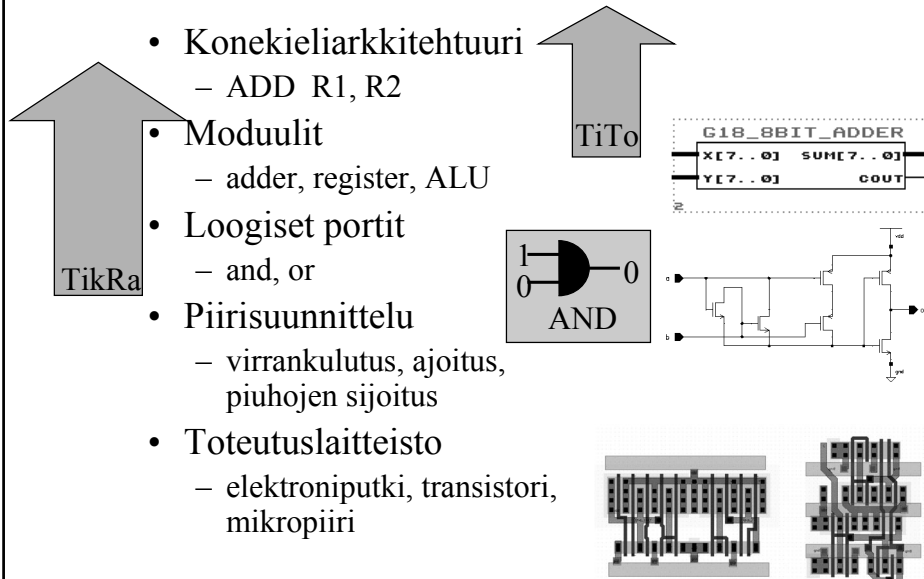
- Kurssin kotisivu
<http://www.cs.helsinki.fi/u/kerola/tito/>
- Tämän lukukauden aikataulu
<http://www.cs.helsinki.fi/u/kuuppelo/tito/k2002/aikataulu.html>
- Luennot *<.../u/kuuppelo/tito/k2002/luennot/>*
- Laskuharjoitukset
<.../u/kuuppelo/tito/k2002/laskuharj/>
- Vanhat kokeet *<.../u/kerola/tito/kokeet/>*
- Uutisryhmä *<hy.opiskelu.tkl.tito>*

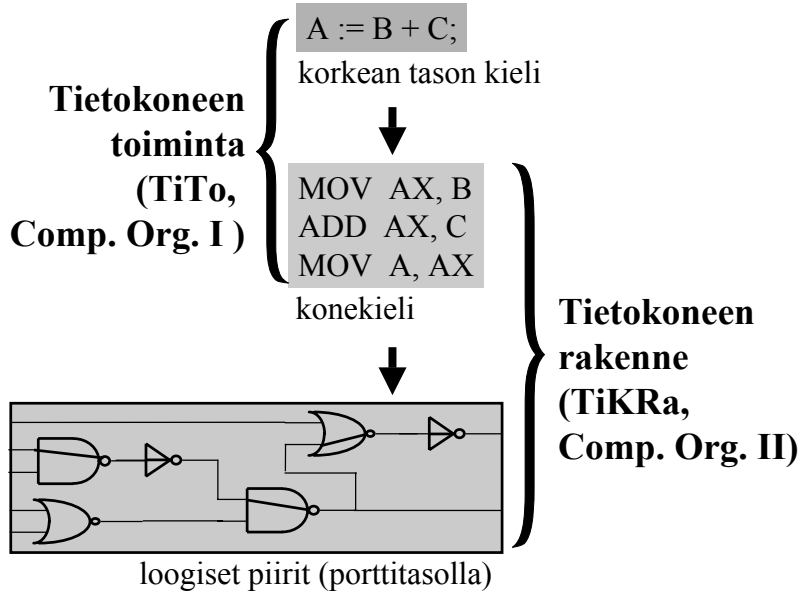
TiTo: Mitä systeemissä tapahtuu?

TiKRä: Miten CPU ja muisti on toteutettu?
Miten kellopulssi saa käskyt suoritetuksi?

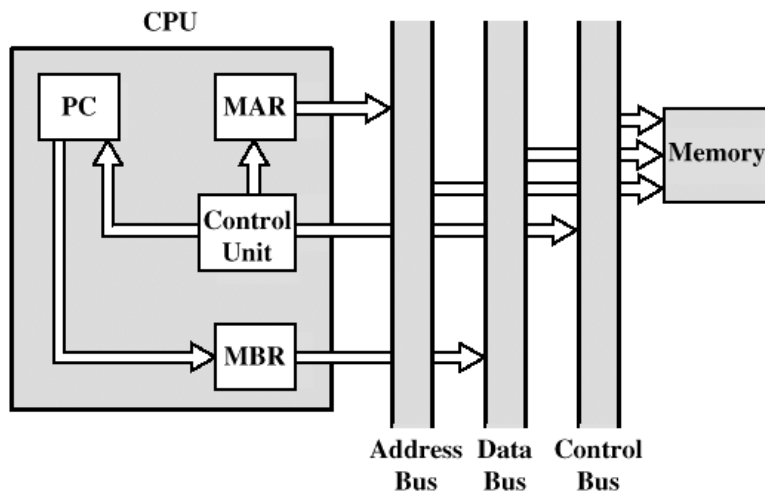
Suorittimen toteutushierarkia (7)

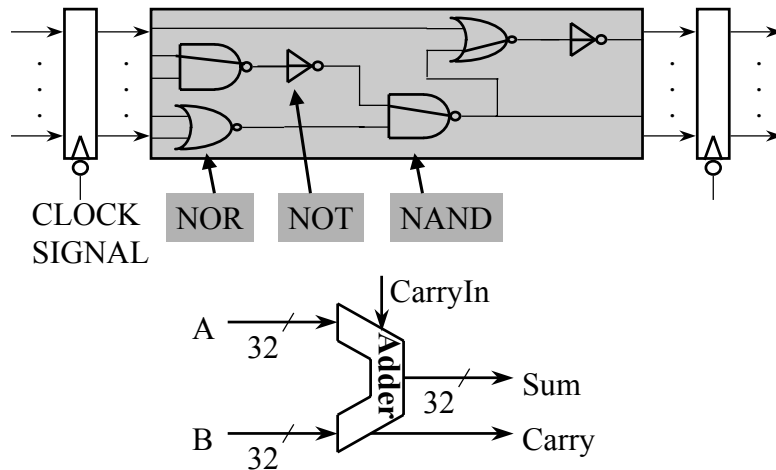

Tietokoneen toiminta -kurssin alin esitystaso

Tietokoneen rakenne -kurssin alin esitystaso

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

19

Kurssin sisältö (12)

- Luento 1: Johdanto: tietokonejärjestelmän rakenne
- Luento 2: TTK-91 -tietokone ja sen KOKSI simulaattori
- Luento 3: Konekielinen ohjelmointi
- Luento 4: Aliohjelmien toteutus konekielen tasolla
- Luento 5: Suoritin (CPU) ja väylä
- Luento 6: Tiedon esitysmuodot
- Luento 7: Tiedon muuttumattomuus, järj. sis. muisti
- Luento 8: Ohjelman toteutus järjestelmässä
- Luento 9: Ulkoinen muisti, I/O toteutus, I/O laitteet
- Luento 10: Käännös, linkitys, lataus
- Luento 11: Tulkinta ja emulointi (Java ohjelmien suoritus)
- Luento 12: Yhteenveto

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

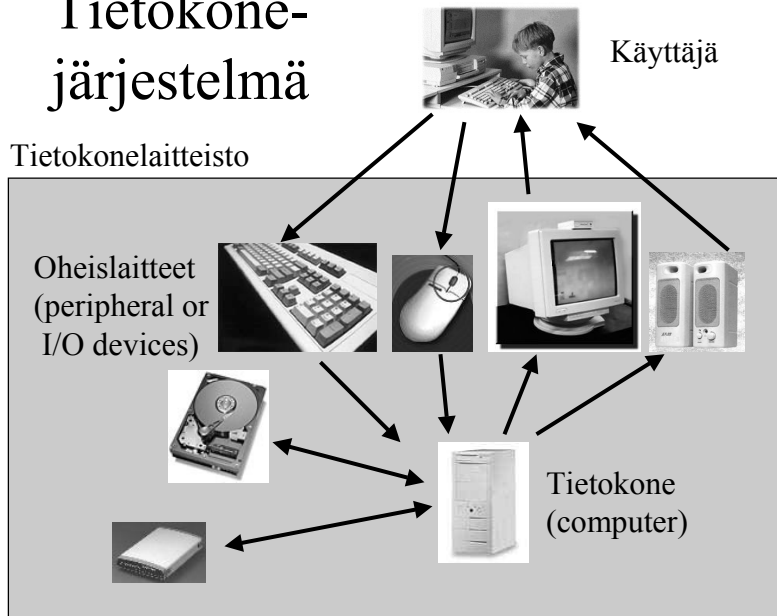
20

Luento 1

Tietokonejärjestelmän rakenne

Järjestelmän eri tasot
Laitteiston nopeus

Tietokone- järjestelmä

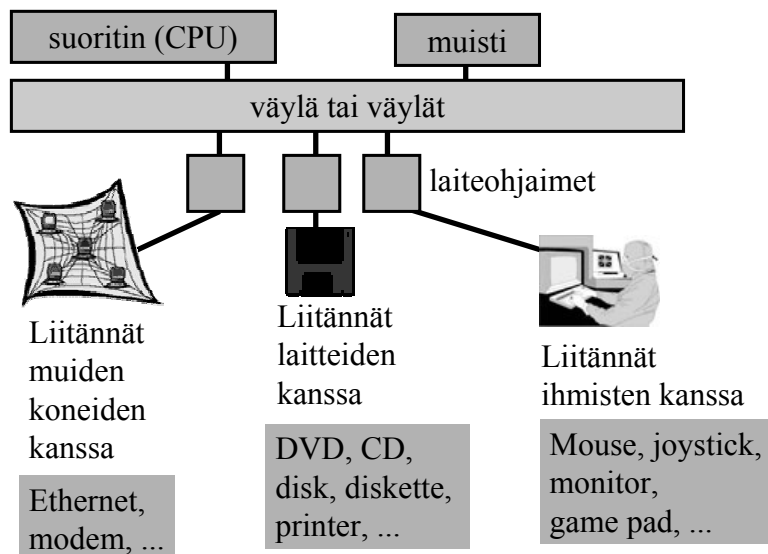

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

23

Tietokone (3)

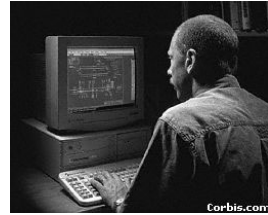
5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

24

Tietokoneohjelman sijainti ja esitysmuoto (4)

- Käyttäjän kannalta
  - jossain tietokonelaitteistossa
  - jossain muodossa
  - helppo suorittaa
    - napauta ikonia hiirellä
    - anna ohjelman nimi ja parametrit tekstuaaliselle käyttöliittymälle
      - DOS tai UNIX kehoitteen jälkeen
    - sijoita CD-levy CD-asemaan

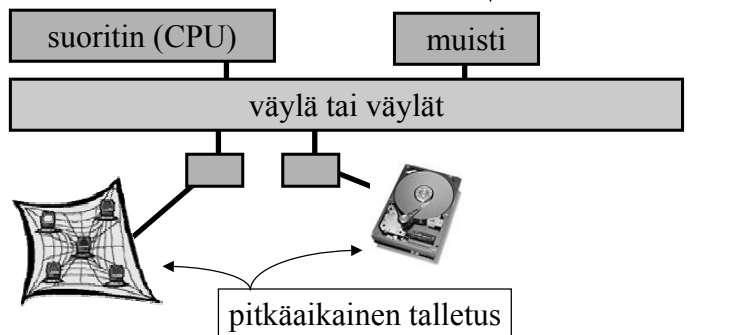
Tietokoneohjelman sijainti ja esitysmuoto (jatkuu) (4)

- Pitkäaikainen talletus
  - jollain laitteella, jossa tieto säilyy myös ilman sähkövirtaa
    - kovalevy, levyke, magneettinauha, CD, DVD
  - jollain kielellä kuvattuna
    - ohjelmointikielet: Java, Fortran, C,
    - tietokannan kuvauskielet: SQL, SQL*Forms,
    - suorittimen konekieli: x86, MIPS, PA-RISC, ...
  - pakattuna ehkä jollain tavoin
    - zip, tar, gz, ...

Tietokoneohjelman sijainti ja esitysmuoto (jatkuu) ⁽¹⁾

- Suoritusaikana

- muistissa
- konekielisessä muodossa

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

27

Konekieli ⁽³⁾

- Suorittimen konekielen käskykanta määrittelee tietokoneen käskykanta-arkkitehtuurin

- ISA - Instruction Set Architecture

- Kukin käsky on esim.

10-numeroinen kokonaisluku

2234563212
5437658756

- Usein esitetty symbolisella konekielellä

- käsky jaettu osiin (kenttiin) `LOAD R1,Summa`
- joidenkin kenttien arvot kuvattu symboleilla
- helpompi ihmisten lukea ja kirjoittaa

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

28

Symbolinen konekieli

- Yleinen esitystapa konekielisille ohjelmille
  - luettavassa muodossa oleva konekieli
- Helppo muuttaa konekieleksi
  - suora vastaavuus konekieleen
  - usein mielletään (vähän väärin, muttei paljon):

symbolinen konekieli $\approx$ konekieli

129543876	LOAD	R2, Summa	% R2 $\leftarrow$ Mem(Summa)
439874387	ADD	R2, =5	% R2 $\leftarrow$ R2 + 5
544399765	JUMP	Loop	% PC $\leftarrow$ Loop

Ohjelma vs. konekieli

- Ongelma:

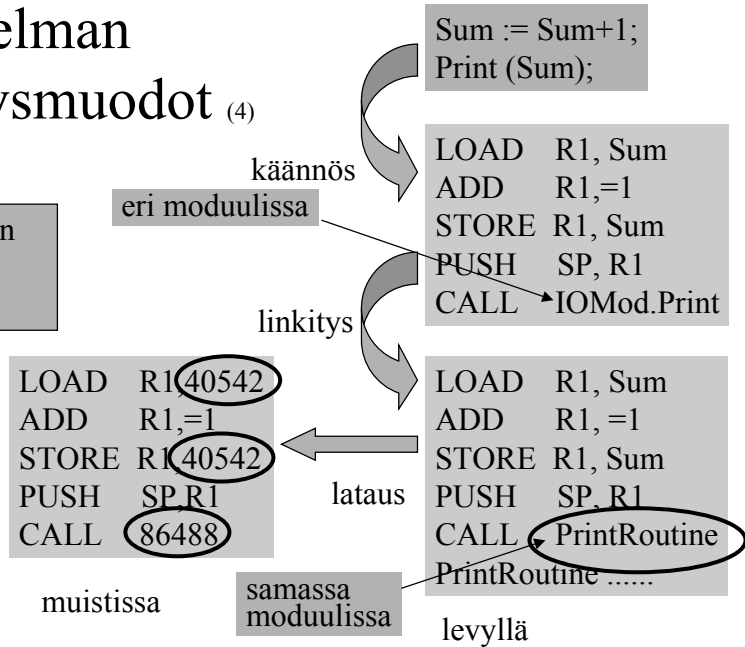
Ohjelma on talletettu ohjelmointikielillä (esim. Java) pitkäaikaismuistiin (esim. kovalevy), mutta suoritusta varten sen tulee olla suoritettavan tietokonelaitteiston prosessorin konekielellä laitteiston muistissa.

- Ratkaisu: esitysmuodon muunnokset

- käännös ohjelmointikieli $\rightarrow$ konekieli
- linkitys paketoidaan kirjasto-ohjelmat mukaan
- lataus sijoitetaan ohjelma muistiin suoritettavaksi

Ohjelman esitysmuodot (4)

ks. C-kielinen esimerkki (2 sivua)

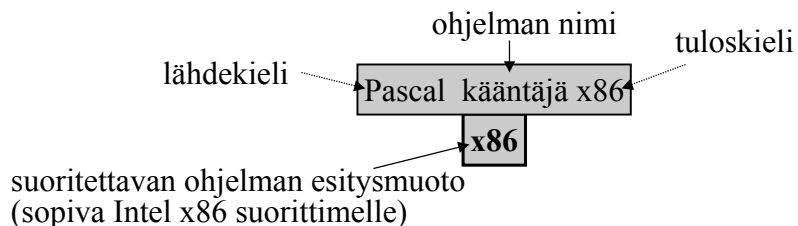
5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

31

Kääntäjä esimerkki (4)

- Pascal-kääntäjä kääntää Pascal-kielisen ohjelman (esim.) Intel x86 konekielelle (Pentium PC:lle)
- Pascal-kääntäjä on ohjelma, joka suoritetaan (esim.) Intelin Pentium-prosessori pohjaisessa laitteistossa
- Pascal-kääntäjän esitysmuoto käännösaikana (suoritusaikana) täytyy olla Intel x86 konekieli

5.3.2002

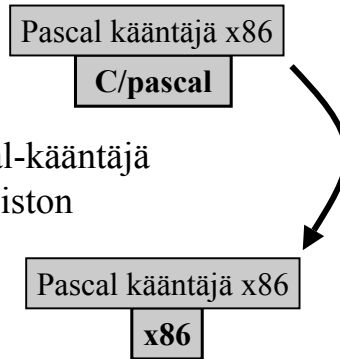
Copyright Teemu Kerola 2002

32

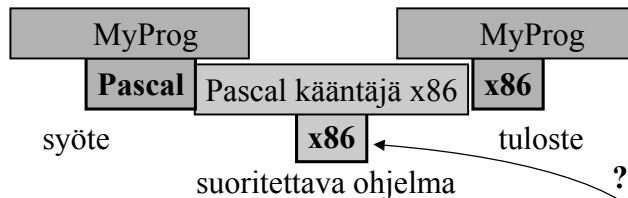
Kääntäjä esimerkki (jatkuu) (2)

- Pascal-kääntäjä on ohjelma, joka on alkuaan kirjoitettu jollain ohjelmointikielellä
  - C-kielellä?
  - Pascal-kielellä?
- Ennen suoritusta myös Pascal-kääntäjä täytyy olla käännettynä laitteiston konekielelle
  - Intel x86, PA-RISC, ...

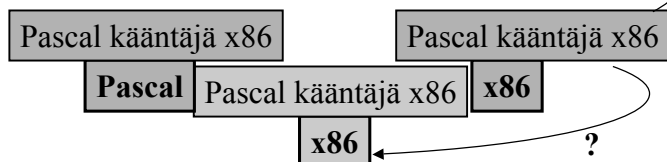

Kääntäjä esimerkki (jatkuu) (5)

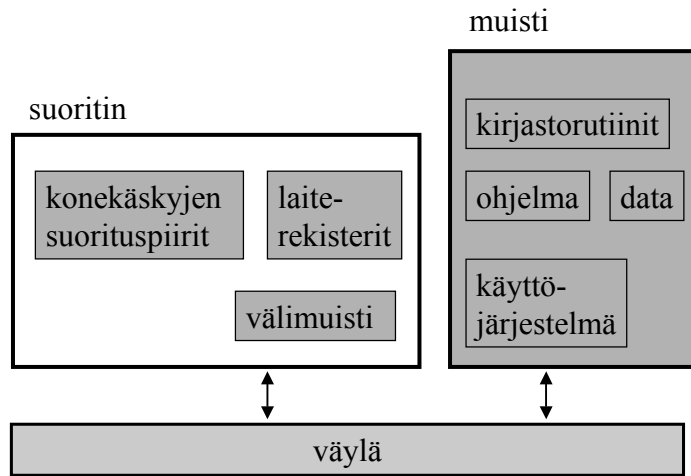
- Käännä ohjelma MyProg Pascalista konekielelle?

- Käännä Pascal kääntäjä Pascalista konekielelle?

Suorittimen ja muistin sisältö

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

35

Laitteiston nopeus (7)

- Järjestelmän eri komponenteilla on suuret nopeuserot
  - laiterekisterit kaikkein nopeimmat
  - välimuisti lähes yhtä nopea
  - muisti jo aika kaukana
  - laitteet hyvin kaukana
  - eräät laitteet todella hyvin kaukana
    - magneettinauha, ihmisen käyttöliittymät
  - muut tietokoneet todella hyvin kaukana

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

36

Teemun juustokakku (5)

Rekisterien, välimuistin, muistin, levymuistin ja magneettinauhan nopeudet suhteutettuna juuston haku aikaan juustokakkuu tehdessä?

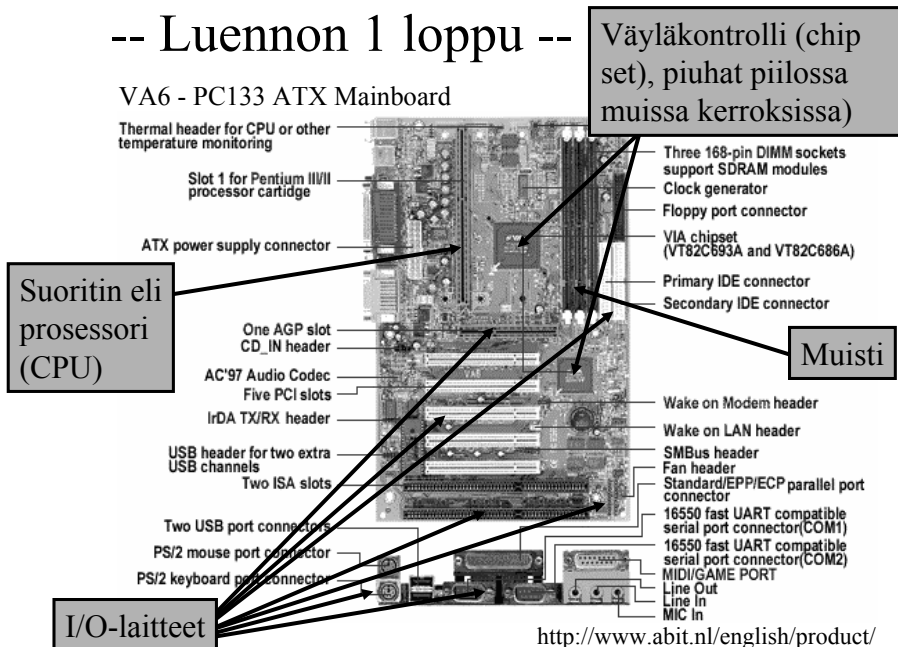
5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

37

-- Luennon 1 loppu --

VA6 - PC133 ATX Mainboard

5.3.2002

Copyright Teemu Kerola 2002

38